

Augusztus 29. Nyakavágó Szent János

Nyakavágó János, jámbor szegedi öregek ajkán Nyakavesztő János, újabb egyházi szóhasználat szerint Szent János fővétele. Másként nevezik Keresztelő Szent Jánosnak is.

Jézus előhírnöke, Zakariás pap és Erzsébet fia. Körülbelül Kr.e. 4-ben született és feltehetően Kr.u. 29. augusztus 29-én halt meg, ezért e nap vértanúságának föltételezett emléknapja.

A Szentírásban születését és küldetését Gábor angyal adta tudtul az idős Zakariásnak, aki nem tudott hinni az angyali szónak, ezért megnémult. Fia születésekor írotáblára írta föl a János nevet, ekkor „megnyílt a szája” és „magasztalta Istent”.

Halálát az Érdy-kódex így adja elő: mikoron az hóhér az temlecben ment vóna, szent János Baptista térdén állván, kezei, szemei fölemelvén, nagy hálaadással és édes szívvel, lélekkel, nagy felszóval mondá: óh én édes teremő Istenem, tenekőd ajánlom az én lelkömet. És lehajtá nyakát, mint az ártatlan bárány, és az hóhér elvágá nyakát. Óh szent halál, óh nemes mártiromság, kinek miatta sem teste, sem lelke el nem vész. Szent Dávid prófétának mondása szerint. Drágalátus Úristennek előttte az ő szentinek halálok... Temeték el kedég őtet, az ő szent tanojtványi Sebaste nevő várasban, kinek régi időben Samaria vala neve. Szent Elizeus és szent Abdias prófétáknak koporsójokban, kinek testét nagyobb részre, mint meghallók, Julianus megégegettette. De az édes ujjá, kivel Krisztust megmutatta vala, az Jordán vize mellett megmarada, és feje...

A történet fölbukkan protestáns bibliai epikánkban is. Erdéli Máté műve Az Szent János Baptistának feje vételéről való szép ének (1560).

Föltétlenül az epikai folytonosság ihleti Varga Lajos jászárokszállási szentember épületes versezetét amelynek címe: A házasságtörő király vagy Keresztelő Szent János lefejeztetése. János fővétele jellegzetes epizódként, példázatként felbukkan a máriapócsi szakrális táj fiának, Fedics Mihály híres szabolcsi mesemondónak egyik meséjében is.

A régi Magyarország területén az ünnepnek néhány dedikációjával is találkozunk: Zarány (Zagersdorf 1641), Farád (1785), Vitnyéd (1794), Zalalövő, Tarany, Balatonederics, Hódoscsépány (1824), Rimaszombat (középkori), Vittenc (Chtelnice, 1489), Cserfalu (Dubova), Pominóc (Pominovce). A középkorban Nyakavágó Jánost tisztelte védőszentjéül még az elenyészett Medős (1460, Csesztreg mellett).

Az Arad megyei börtön kápolnáját (1820) a fogságravetett Keresztelő János oltalmába ajánlották. XX. századi titulus: Kígyós (tanyaközség Kiskunmajsa mellett).

Az ikonográfiai emlékek között legjelesebb [Kisszeben \(Sabinov\) XIV. században épült a szent tiszteletére szentelt templomnak főoltára \(1500\).](#) Szárnyképei: 1. angyali jövendölés János születéséről, 2. János születése, 3. Jézus megkeresztelése, János Heródes előtt, 5. prédikációja, 6. remetesége, 7. lefejezése, 8. János fejét Heródes elé viszik.

A fővétel megörökíti még Almakerék (Malacrav) freskója, továbbá Nagy disznód (Heltau, Císnádie) elveszett gótikus táblaképe is. Tarany templomában idősb. Dorffmeister István freskója.

Nyakavágó János alakjához és ünnepéhez sajátos hiedelemvilág kapcsolódott. A vértanú fejét a középkorban vagy kifaragták, vagy tál fenekére festették (János-tál). Érintését fejfájásról még a barokk időkben is foganatosnak tartották. Imádság közben a beteg fejére helyezték, vagy egyszerűen a beteg kalapját borították rá. Külföldi német adatok szerint a tálat vízre is dobták, ha valaki beléfűlt. Úgy vélték, hogy a szerencsétlen embert ott kell keresni és kifogni, ahol a tál megállott. Ilyen tálat függesztettek ki egyes vidékeken a templom ajtaja fölé is.

A sükösdí kéziratos kis rituálé (1710) egyik, fejfájásokra adott áldásában Keresztelő Szent János, és a szintén levágott fejű Szent Dénes menyeyi közbenjárását kérik. A horvát nép is fejfájás idején fordul Jánoshoz. Ünnepe nem jó vágni, szabni.

Fedics Mihály említett történetének befejezése is ennek a képzetkörnek kései visszhangja, amelybe azonban Nepomuki Szent János vértanúságának mozzanatai is belejátszottak. János fejét a következő éjszakán folyóvízbe vetették.

„Na meglett osztán a nagy öröm a királynénak. Na, senki ezt nem tudja.

Mikor belelőkték, kigyúlladt a folyó. Nagy világosság lett, nagy fényesség. Nagy lett a félelem a városban, nagy riadás, hogy ég a város. Kapja magát a királyné menekülni, lyányostul ladikba, majd elmenekül. Eltemette őket a hullám, az ura meg megháborodott. Bele is halt.

Így osztány Szent Jánosnak hozták a koporsót nagy énekszóval az angyalok a mennyekből. Kifogták, beletették a koporsóba és ők azt el is szállították. Azt már ők tudják, hogy hova. Elmúlt a világosság, de se király, se királyné nem uralkodik tovább. Na, most már nyugodt lett a város.”

Az öreg Fedics a meseepizódhoz még azt is hozzátette, hogy János fővétele napján nem jó tálból enni, csak lábosból, mert a hóhérok tálba folyatták Szent János véré. Ez a hiedelem széltében megtalálható a ruszin nép körében is. Az ünnep vigiliáján a beregi ruszin nem eszik semmit, aminek feje volt, még káposztát sem. Tálból sem étkezik. Számos görögkatolikus falunkban máig böjtölnek: csak gyümölcsöt, dinnyét esznek, kést nem használnak.

Németpróna (Slovenské Pravno) hagyománya szerint hajnalban, még napkelte előtt feketeürömmel ütögetnek a földben fejlődő káposztafejekre, és német tájszólásukban ezt mondják: *Nyakavágó János könyörögj, hogy a káposztának szép feje legyen!*

A kultusz középkori hazánkban is virágzott. Perényi Imre nádor, de inkább özvegye, Kanizsay Dorottya, a gyulafehérvári székesegyháznak kristály tálcákat ajándékozott (1526), melyeken János feje volt kiformázva és számos drágakővel ékesítve. János fejének tiszteletéről még a jánosgyarmati (Jánová Lehota 1500?), szebellébi (Sebechleby, 1500) tájói (Tájov, középkori) és a franciskánusok budai kolostorában őrzött korabarokk tál is tanúskodik.

Láttuk, hogy Nagyszombat plébániatemplomának középkori eredetű titulusa Nyakavágó János. A város középkori pecsétjén a szent tálra tett feje van kivésve. Föltétlenül középkori eredetű a szepességi Kisszeben (Sabinov), továbbá Nagyőr (Strázky) és Szepesolaszi (Spišské Vlasy) hasonló pecsétje is.

Szimbolikus véletlen, hogy a mohácsi vész Nyakavágó Szent János napján szakadt a nemzetre. A megütközésre készülő Lajos király seregével Bátán, a szentvér híres középkori búcsújáró helyén meggyónt, megáldozott. A fiatal Perényi Ferenc erdélyi, később váradi püspök, aki folyton készült, de már nem jutott el Itáliába, Rómába, a királyhoz fordulva megjegyezte: Fölséged jól tenné, ha a kancellár urat már most Rómába küldené és általa Őszentségét fölkérné, hogy a csata napját húszezer magyar vértanú ünnepévé avassa.

Ki tudja már miért, de Ferenc püspök ifjú fejét a törökök levágták és Budára vitték Szulejmán szultánnak. A család nyilvánvalóan a gyásznapi és az elesett püspökiúra való emlékezéssel ajándékozta az említett tálat a gyulafehérvári székesegyháznak. Megjegyezzük még, hogy az ősi Perényi-címeren levágott emberfő látható.

Mohács Fájdalmas Szűzanya tiszteletére szentelt temetőkápolnájának homlokzatán ezt olvassuk: SIT VT PRAECO CLADIS MOHACSIENSIS, vagyis: legyen a mohácsi csata hírmondója. E fölírásból az is kitűnik, hogy a kápolna alapításának ideje 1859, tehát az abszolutizmus korának hazafias kegyeleme emelte.

Király József, pécsi püspök kezdeményezésére Nyakavágó Szent János, sokácul Sikovanje napját Mohács népe fogadalmi ünneppé, VII. Pius pápa pedig búcsúnappá nyilvánította, amelyet máig, újabban a rákövetkező vasárnap meg is ül. Mint a helybeliek mondogatják: amint Heródes Jánosnak fejét vétette, úgy vette a török nemzetünk fejét, a királyét is. Régebben a céhek, továbbá az ünneplőbe öltözött nép felvonulása külön látványosság volt.

A kápolna belsejében Dorffmeister István két olajképe: az egyik a mohácsi pusztulást, a másik pedig Lotharingiai Károly mohácsi, pontosabban nagyharsányi győzelmét örökítette meg. A képeket eredetileg Eszterházy László pécsi püspök rendelte mohácsi nyaralója számára (1783). Innen került Girk György megyéspüspök intézkedésére ide, az újonnan épült emlékkápolnába, amely művészileg nem jelentős, mégis szívből megragad bennünket. Négy mennyezetfreskója János vértanúságát ábrázolja. Négy falfreskó a mohácsi csatát örökíti meg. A közbeeső csegelyeken ott látjuk a Jelenések Könyvének négy lovasát, a pusztítás biblikus jelképeit is, amelyek itt Mohácsra is emlékeztetni akarnak. A kápolna egyéb művészi ábrázolásai között még egy üvegfestmény érdemel figyelmet: Kanizsay Dorottyának fekete gyászba öltözött alakja, egy árván röpködő hollóval.

Általában Illés próféta öltözetében, szőrruhában, bőrövvel ábrázolták, attribútuma: keresztászló, bárány könyvön vagy János lábánál. Már az ókeresztény korban ábrázolták

önállóan. A bizánci művészetben néha szárnyai vannak mint Isten küldöttének. Gyakran szerepel más szentek társaságában. Külön csoportot alkotnak a gyermek Jánost mint a gyermek Jézus játszótársát ábrázoló képek (Raffaello, Murillo Madonna-képei); Sokat szerepel a Golgotán, ujjával rámutatva a kereszten függő Isten Bárányára. A kora középkorban életének számos állomását ábrázolták könyvekben, freskókon: *Zakariás és az angyal, János születése, prédikál a pusztában, megkereszteli Jézust, megfeddi Heródest, Szalóme tánca, János lefejezése és temetése*, stb. A középkor

után azonban előnyben részesítették János életének drámai eseményeit, így a Szalóme-jelenetet és a fővételt, melyet realizisztikusan, olykor drasztikusan ábrázoltak. A XVI-XVII. század festészetének kedvelt témája

Szalóme

egy tálon János fejével.

A középkor végén patrónusa volt a mészárosok budai, a barokk időkben az aradi céhének, vértanúságának eszköze a szakma jellegzetes szerszáma, a bárd miatt. Védőszíjűknek tekintették az ágyúöntők, bányászok, bognárok, bőrröndösök, bőrmunkások, cipészek, csillármunkások, csizmadiák, festők, harangöntők, kárpitosok, kocsigyárosok, kocsmárosok, kötélgyártók, lámpamunkások, madárkereskedők, övkészítők, puskaművesek, rézművesek, szabók, szíjgyártók, vaskereskedők, vendéglősök; segítségül hívták hátgerincbántalmak, sebek, arcbántalmak, izombántalmak, gyermekbetegségek, bőrbetegségek, marhavész gyógyítására. - A magyar nyelv szentekhez kötődő növénynevei között a legtöbb növénynév Jánosé ([Szent János növénynevei](#)).

Forrás:

[Benedek Csaba: Szent János és a mészárosok. NNEPI KALENDARIUM II. Szent István Tiszteletére, Budapest, 1977. 233-237.](#)

<http://lexikon.katolikus.hu/J/J%C3%A1nos.html>